

خاستگاه روانی پوپولیسم

سحر صنیعی

|مهرگان خرد|

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرشناسه: صنیعی، سحر، ۱۳۶۴ - |عنوان و نام پدیدآور: خاستگاه روانی پوپولیسم/سحر صنیعی. |
مشخصات نشر: تهران: مهرگان خرد، ۱۳۹۷ |مشخصات ظاهری: ۳۲۵ص |شابک ۸-۶۵-۶۷-۸۰۶۷-۶۰۰-۹۷۸ |
وضعیت فهرست ویسی: فیبا |موضوع: عوام گرایی |موضوع: Populism |رده بندی کنگره: ۲خ۹ص/JC۴۲۳ |
۱۳۹۷ |رده بندی دیویی: ۳۲۱/۸ |شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۴۴۲۱۳

خاستگاه روانی پوپولیسم

سحر صنیعی

| مشاور علمی: سپهر ضیایی | ویراستار ادبی: محسن ضیایی |

| چاپ اول: ۱۳۹۷ | شمارگان: ۵۰۰ جلد |

| لیتوگرافی: ندا | چاپ و صحافی: نقش نی زار | قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان |

| شابک: ۸-۶۵-۶۷-۸۰۶۰-۹۷۸ | ناشر: مهرگان خرد ۶۱۳۶۴۷۵ |

mehreganekherad@gmail.com Mehreganpub.com

حق چاپ و انتشار برای نشر مهرگان خرد محفوظ است.

استفاده از مطالب منوط به اجازه کتبی از ناشر است.

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۳	 فصل اول: تعاریف، مفاهیم و پیشینه
۱۴	 سیاست و روان‌شناسی
۲۴	 پوپولیسم (توده‌گرایی) و انواع نظریه‌ها
۲۶	 نظریه‌ی نخبگان
۲۷	 ویلفرد پاره تو
۲۹	 نظریه‌ی میخلز
۳۰	 سی رایس هیلز
۳۲	 نظریه‌ی انتگرالی
۳۶	 تئودور اد ونو ماک هورکهایمر
۴۲	 مارکوزه
۴۶	 بنیامین
۵۲	 نظریات روان‌شناسی سیاسی و توده‌گرایی مدرن
۵۴	 گوستاو لوبون
۶۱	 حوزه ارتگایی گاست
۶۵	 آلفرد آدلر
۶۸	 اریش فروم
۷۳	 ابراهام مازلو
۸۲	 فصل دوم: روان توده‌های و پوپولیسم در اندیشه یونگ
۸۳	 روان‌کاوی و سیاست
۸۵	 نظریه‌ی فروید
۹۰	 آثار سیاسی و اجتماعی نظریه‌ی فروید
۹۸	 نظریه‌ی یونگ؛ روان‌شناسی جمعی
۹۸	 مروری بر زندگی و آراء یونگ

ناخودآگاه جمعی؛ ایده‌ی یونگ برای تحلیل روان	۱۰۵
تفاوت یونگ با فروید	۱۱۳
سیاست در اندیشه‌ی یونگ	۱۱۸
سیاست معاصر و مشکلات روانی انسان مدرن	۱۲۴
اصطلاحات سیاسی یونگ	۱۳۱
کهن‌الگوها	۱۳۱
سایه	۱۳۹
آنها و آیموس	۱۴۹
آن‌روس؛ عنصر مرد در درون زن	۱۵۲
ناخودآگاه جمعی	۱۵۵
روان توده‌ای؛ ایده‌ی پوپولیسم سیاسی	۱۶۲
نتیجه‌گیری فصل	۱۶۸
فصل سوم: بازسازی میراث کهن	۱۷۱
توده‌گرایی و واکنش به کاستی‌های جهان معاصر	۱۷۲
انقلاب‌های توده‌ای و کهن‌الگوی رهبران ارجمند	۱۷۸
کهن‌الگوها و نارسایی‌های فردی و جمعی	۱۸۵
پوپولیسم روانی و سیاست	۱۹۳
خشونت و سیاست توده‌ای	۲۰۴
فصل چهارم: آثار روانی انسان و سیاست	۲۱۱
پوپولیسم سیاسی و انواع آن	۲۱۲
ملی‌گرایی و پوپولیسم	۲۱۶
نظامی‌گرایی و پوپولیسم	۲۲۰
قوم‌گرایی و پوپولیسم	۲۲۵
بنیادگرایی مذهبی	۲۲۹
توتالیتاریسم، فاشیسم و کهن‌الگوی رهبری	۲۳۶
توتالیتاریسم، فاشیسم و توده‌گرایی	۲۵۸
کهن‌الگوها و آینده‌ی سیاست معاصر	۲۷۶

۲۸۱.....	بازسازی روان خویشتن؛ پاسخی به پوپولیسم
۲۹۶.....	فصل پنجم: ملاحظات در باب دموکراسی
۳۰۶.....	منابع

www.ketab.ir

مقدمه

نظام‌های سیاسی و اجتماعی در اعصار بشری همواره ریشه در نحوه‌ی تعاملات فردی و برداشت انسان‌ها از محیط اطراف داشته است. هنگامی که مردم یک سرزمین، را دموکرات و مردم سرزمینی دیگر حامی استبداد تلقی می‌شوند، بیش از پیش به جوه بر است آن‌ها از سیاست و اجتماع مربوط می‌شود. این موضوع به‌طور کلی به رابطه‌ی روان‌شناسی و سیاست ارتباط پیدا می‌کند. بدین معنا که ریشه‌های روانی نظام‌های سیاسی چیست؟ گذشته مردم یک سرزمین چه نقشی در تعیین نظام‌های سیاسی آن‌ها دارد؛ چرا برخی کشورها به‌طور دائم در معرض خطر استبداد سیاسی، پوپولیسم و اقتدارگرایی قرار دارند و خدات دموکراسی در آینده چیست؟ به نظر می‌رسد مسائل روانی مردم جوامع هوناگون نقش بسزایی در سرنوشت سیاسی آن‌ها ایفا می‌کند. بدین جهت ما نیازمند روان‌شناسی سیاسی هستیم. البته روان‌شناسی سیاسی تا حدودی می‌تواند ما را نسبت به محیط و در نهایت نسبت به محیط اطرافمان هوشیارتر سازد. از این جهت که شناخت ذهن و درون افراد و بررسی احوالات گذشته آنان بصیرتی ایجاد می‌کند که در سایه آن می‌توان خطرات سیاست را گوشزد کرد و در قبال آینده سیاست و نظام‌های سیاسی تصمیماتی مدعی اتخاذ کرد.

روان‌شناسان سیاسی یاور مصونیت از حقوق انسانی و هدایتگر آنان برای آگاهی از جنبه‌های زیرین سیاست هستند. به عبارتی ساده‌تر، روان‌شناسی سیاسی به ما یاد می‌دهد که برای شناخت نظام‌های سیاسی و از همه مهم‌تر ترسیم نقشه راهی برای آینده سیاسی جوامع معاصر به کندوکاو در گذشته افراد، تاریخ ملل، اسطوره‌های

سیاسی و اجتماعی، نگرش اقوام گوناگون نسبت به سیاست و نظام سیاسی و واکاوی نگرش افراد روی بیاوریم و از تحلیل‌های سطحی و عامیانه بپرهیزیم. از این جهت روان‌شناسی سیاسی علمی «ژرفانگر» است و به دلیل آن که به رفتارهای فرهنگی و درونی افراد توجه می‌کند، رویکردی فرهنگی نیز تلقی می‌شود. بدین معنا که به نقش فرهنگ، آداب و رسوم، متغیرهای قومی و بومی، اختلالات فردی و جمعی و همچنین حقایق روانی افراد در جوامع گوناگون توجه خاصی نشان می‌دهد. به عنوان نمونه روان‌شناسی سیاسی به ما می‌گوید که ریشه‌های روانی پذیرش نظامیان در سیاست در جوامع ام‌کای لاتین چیست؟ یا اینکه چرا طبقات و شئون اجتماعی نظیر روحانیون در ایران و خاورمیانه از جایگاه خاصی برخوردار هستند؟ یا اینکه چرا جامعه‌ی مصر در ایام دیکتاتوری و هم تلاش برای دستیابی به دموکراسی به دامان «ژنرال» ها می‌افتد؟ یا این انتخاب‌ها، قهری است یا اینکه ریشه‌های روانی و انسانی دارد؟

روان‌شناسی سیاسی و البته به طور خاص روان‌کاوی ما را به فهمی جدید رهنمون می‌سازد. فهمی که در کنار فلسفه سیاسی، اندیشه سیاسی، جامعه‌شناسی سیاسی و اقتصاد سیاسی جایگاهی ارزشمند پیدا می‌کند. این جهت که هر نظام سیاسی ریشه در برداشت‌ها، نگرش‌ها و انتظارات افراد آن جامعه دارد، به عبارتی ساده‌تر، روان‌شناسی سیاسی، مادر نظریه‌های سیاسی است. چنانچه می‌انیم مبانی فرافکنی متفکران سیاسی و اجتماعی بر برداشتی خاص از انسان نیز مبتنی است. انسان‌شناسی در کنار معرفت‌شناسی و روش‌شناسی به عنوان مبانی فرافکنی هر دیدگاه سیاسی شناخته می‌شوند. افلاطون طبع بشر را آرمان‌گرا می‌داند و در نهایت وی را به جامعه‌ی فیلسوف-شاه رهنمون می‌سازد. ارسطو انسان را مدنی الطبع می‌داند و خواهان مشارکت وی در مدینه است. به همین نحو، تفسیر آگوستین، سن توماس آکویناس، ماکیاوول، روسو، هابز، لاک و ... از نظام‌های سیاسی مبتنی بر نوع نگاه

آن‌ها نسبت به انسان و سرشت آن مبتنی است. کیست که نداند برداشت هابز از طبیعت درنده خویی انسان وی را به پروراندن لویاتانی برای نشستن در رأس هرم نظام سیاسی سوق داده است. به همین نحو برداشت صلح‌جویانه لاک از انسان وی را به مدافع لیبرالیسم مشهور ساخته است. به‌طور خلاصه، ریشه نظام‌های سیاسی، نظریات سیاسی و فلسفه سیاسی در برداشت آنان از «انسان» مبتنی است و این موضوع نیز به‌طور خاص در حیطه «روان‌شناسی» قرار می‌گیرد. هنگامی که به آثار رفتار روانی انسان بر سیاست اشاره می‌شود، ضرورتاً روان‌شناسی سیاسی حائز اهمیتی دوچندان می‌شود؛ بنابراین مطالعه رفتار روانی انسان‌ها و تأثیر آن بر سیاسی و نظام‌های سیاسی موضوع محوری روان‌شناسی سیاسی است.

با توجه به نکته‌های بالا مطالعه حاضر نوعی روان‌شناسی سیاسی است. از این جهت نخستین بخش، روانی پوپولیسم سیاسی می‌پردازد. بدین معنا به دنبال بررسی این مسئله است که مسائل روانی افراد تا چه اندازه می‌توانند در شکل‌گیری نظام‌های سیاسی پوپولیستی نقش داشته باشند. اگر نظام‌های سیاسی پوپولیستی را آن‌چنان که در علم سیاسی با عنوان «نظام سیاسی «توده‌گرا» شناخته می‌شوند، در نظر بگیریم، نقش رفتارهای روانی انسان‌ها در شکل‌گیری آن بسی حائز اهمیت است. ضرورت بحث از آن‌رو است که به‌رغم تغییر و تحولات سیاسی و تبدیل دموکراسی به‌عنوان نظام سیاسی مطلوب، همواره خطر پوپولیسم به‌عنوان رگرایی نظام‌های سیاسی را تهدید می‌کند. این تهدیدها در عصر مدرن نه تنها کمرنگ نشده‌اند که حتی افزایش چشم‌گیری داشته‌اند. به قدرت رسیدن هیتلر در آلمان، رسوایی در ایتالیا و قدرت‌گیری روزافزون رهبران پوپولیست در شرق و غرب عالم گواهی بر این ادعاست. ضمن اینکه نظام‌های سیاسی پوپولیستی الزاماً به نظام‌های توتالیتر ختم نمی‌شود، بلکه طیف متعددی از توتالیتریزم نازیسم در آلمان و نظام‌های سیاسی پوپولیست در امریکای لاتین و حتی ترکیه معاصر را دربرمی‌گیرد. محور اصلی بحث

حاضر این است که افراد یک جامعه چگونه ممکن است خود را پذیرای نظامی پوپولیست نمایند که راه را بر عقلانیت سیاسی و خرد فردی و جمعی می‌بندد؛ حال در رأس این نظام حزب ناسیونالیست سوسیال قرار گرفته باشد یا ساندنیست‌ها در نیکاراگوئه.